

Elogi del candidat pronunciat pel Dr. Antoni González Senmartí

Excm. i Magfc. Senyor Rector, Digníssima Presidència, professors i professores, estudiants i estudiantes, senyores i senyors,

La Universitat Rovira i Virgili s'honora avui amb la investidura de l'Excm. Senyor Antoni Tàpies i Puig com a doctor *honoris causa*, el primer que ha estat designat per a tan alt i digne grau acadèmic per la nostra Alma Mater. L'elecció està justificada no solament per la seva generosa vinculació a la nostra Universitat, sinó també per l'extraordinària personalitat del candidat: -pintor, escultor, filòsof, pedagog i escriptor-, que gaudeix d'un merescut i reconegut prestigi arreu del món. La seva ingent i gairebé incalculable obra -pintures sobre tela, fusta, cartró o paper, gravats, aigüaforts, litografies, cartells, escenografies, il·lustracions de textos, escultures d'argila cuita, bronzes- és el fruit d'un treball desenvolupat amb constància i regularitat al llarg de cinquanta anys, des que l'any 1945 decidí avantposar la pintura als estudis de dret, que no finalitzà. Autodidacte, car solament assistí durant dos mesos a l'acadèmia d'art de Nolasc Valls de Barcelona, descobrí la seva veritable vocació per la pintura arran d'una afecció pulmonar que l'obligà a romandre un any al llit i un altre de convalescència al sanatori de Puig d'Olena, al balneari Blancafort de la Garriga i a Puigcerdà. Durant aquest temps es dedicà a la lectura, a la meditació i al dibuix, sense oblidar l'interès que el seu pare li havia imbuït per les cultures xinesa i hindú.

Controvertida i polèmica, la seva obra assoleix l'inqüestionable qualificatiu d'original. "Ser original és molt difícil. Quan vaig començar a pintar, la meua obra s'assemblava a la de molts altres pintors. Sempre és així quan es comença. És amb el temps que vas formulant un llenguatge propi. Però mai no es prescindeix del tot de la tradició. Partim de la història per fer qualsevol cosa." Així s'expressava el mateix Antoni Tàpies en una entrevista realitzada l'any 1988. Influït inicialment pel dadaisme i el surrealisme, sent una pregonia admiració per Picasso, Klee, Max Ernst i molt especialment per Miró. Però de bell antuvi malda per donar a la seva obra una empremta pròpia, per cercar, en solitari, noves formes que l'apropin a l'obra ideal que no acaba mai d'arribar i que l'artista espera sempre que sigui la propera. Per això, igual que un alquimista, experimenta constantment la utilització de nous materials i de tècniques innovadores, juntament amb la presència de nous temes i elements simbòlics.

Obsessionat per la materialitat, opta inicialment per materials espessos que obté mitjançant la barreja de pintura d'oli amb blanc d'Espanya i amb pols de marbre. No tardarà a adoptar la teoria del *collage* i a introduir en les seves obres cordills, papers de seda i de diari estripats i arrugats, juntament amb els signes de la creu, dels ulls, de les mans, dels estels... Tampoc no renuncia al *grattage* en escarificar, esquinçar i fins i tot perforar el paper o cartró que utilitza com a material. No obstant això, realitza simultàniament retrats de gran realisme o dibuixos a la ploma i al carbó en els quals no falten la creu, l'església, la copa, el propi rostre, la piràmide o el triangle, entre d'altres.

La seva estada a París becat pel govern francès, l'any 1950, i el poc èxit assolit en la seva segona exposició individual a les Galeries Laietanes, l'any 1952, en la qual no ven ni un sol quadre ni troba cap resposta del públic i de la premsa de l'època, l'impel·leixen a iniciar un diàleg frenètic amb els materials que havien de configurar la seva obra. Barreja materials de tota mena, a condició que siguin insignificants, pobres, vells i residuals -sorra, terres de colors, pèls, fils, trossos de drap, filferros, claus rovellats-, els quals ofereixen la impressió d'una acumulació còsmica de milions d'elements, fins a experimentar un canvi qualitatiu i transformar-se en superfícies llises que esdevenen als seus ulls murs, "tàpies". Havia estat el destí, augurat pel seu propi cognom, qui l'havia conduït a identificar-se amb aquesta forma d'expressió? Sense renunciar a aquesta explicació esotèrica, cal cercar l'origen d'aquestes imatges murals en els murs dels carrers estrets del Barri Gòtic de Barcelona en què va néixer Antoni Tàpies, testimonis del pas del temps i de l'acció dels homes; en els murs en què hagué de viure reclòs des que va néixer, car tres mesos abans Primo de Rivera havia suspès la Constitució i havia establert una dictadura militar que es perllongaria fins a l'any 1930 i que es renovaria sis anys després per la força de les armes acabdillades pel general Franco; en els murs clivellats per les bales i els esclats dels obusos en què sofrí la guerra; en els murs de la seva ciutat revestits de *graffiti* reivindicatius, testimonis de les vexacions i martiris infringits al seu poble. Així la pintura dona pas a l'objecte pictòric massís que es forma escatant, rascant, retallant, estratificant, com si es tractés més d'una escultura que d'una pintura. A aquestes obres hermètiques i pesants, hi oposarà dibuixos i aquarel·les sobre paper efímer i passatger, el qual li suggerirà la introducció de formes diverses de llenguatge, la majoria, enigmàtiques i misterioses: anotacions curtes, lletres, xifres, jeroglífics, petjades o empremtes de mans.

A partir de finals dels anys seixanta atreuen la seva atenció els objectes familiars i senzills -galledes, taules, cadires, llits, roba-, objectes de poc valor dins la nostra societat de consum i que en cap cas seran d'impecable fabricació industrial, els quals, retocats o no, inclou directament o indirecta en la seva obra fins a esdevenir la mateixa matèria artística. Són els quadres objecte i els objectes moble.

El seu estat de salut empitjora durant la dècada dels vuitanta i això el porta a una reflexió constant sobre la mort que es trasllueix en la seva obra, en la qual no falta, tampoc, la seva particular simbologia. Si bé defineix aquests anys com de síntesi, no renuncia al seu constant esperit

innovador: incrementa l'ús dels vernissos que proporcionen una major lleugeresa i lluminositat a les seves obres, en unir la transparència i fluïdesa del vernís amb la versatilitat del paper o del cartró. A començos de l'any 1992, exposa a Sevilla la seva *Celebració de la mel*. Las Palmas de Gran Canària, Porto, Lisboa, Sankt Gallen, Bilbao i Barcelona també en seran testimoni. Emprarà, així mateix, la pintura amb esprai i la goma escuma, un material tou que en les seves mans arriba a assolir textures de gran duresa. Serà justament en els anys vuitanta quan la seva força creadora traspasarà els límits de la pintura per penetrar en els de l'escultura. Iniciat en el treball de l'argila cuita a Sant Pau de Vença, al sud de França, no tardarà a unir el seu nom al d'Artigas, el terrisser de Gallifa. Ambdós realitzaran el mosaic anomenat *Onze de Setembre* per a la plaça de Catalunya de Sant Boi, escenari de la primera Diada, l'any 1976.

La seva prolífera producció al llarg d'aquesta dilatada trajectòria artística ha captivat l'atenció del públic i dels crítics d'art. Així ho palesen les innumbrables exposicions que arreu del món se celebren al voltant de l'obra d'Antoni Tàpies. "Sempre dic que cada setmana se n'inaugura una. Moltes vegades ni jo mateix ho controlo. Ara mateix, per exemple, sé que hi ha una retrospectiva a Londres, una exposició a Berlín, una antològica d'obra gràfica als Estats Units, que serà itinerant per les universitats americanes", manifestava el mateix artista l'any 1988. Des que exposà per primera vegada dos quadres seus al Saló d'Octubre de les Galeries Laietanes, l'any 1948, els principals museus i galeries d'art dels cinc continents han estat testimoni de la polèmica que la seva obra ha suscitat: Martha Jackson Gallery de Nova York, Sala Gaspar de Barcelona, Galerie Stadler de París, Museum of Modern Art de Nova York, Solomon Guggenheim Museum, Galerie Maeght de París, Seibu Museum de Tokyo, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris, Nationalgalerie de Berlín, per esmentar-ne només una mínima mostra. Però l'interès suscitat per l'artista i la seva obra s'ha plasmat també en tres films i en més d'una trentena de monografies i d'un centenar d'articles i catàlegs que li han dedicat els millors crítics, historiadors i teòrics de l'art: Alexandre Cirici, Juan Eduardo Cirlot, Pere Gimferrer, José M. Valverde, Giulio Carlo Argan, Michel Tapié o Jacques Dupin, per no allargar-ne més la relació.

Malgrat que els premis i guardons no afectin la seva obra, contribueixen a difondre-la i a apropar-la al públic, com reconeix el mateix Antoni Tàpies. I aquests no li han faltat, ja que les acadèmies d'art, les institucions i els governs dels diferents països han rivalitzat per comptar-lo entre els seus membres i honorar-lo amb la seva més preuada distinció. Serveixin d'exemple el Premi de la UNESCO i el de la David Bright Foundation, l'any 1958; el de la Solomon Guggenheim Foundation, el 1964; el Gran Premi del President de la República Francesa a la VI Biennial de Menton i la Medalla d'Or de l'Associació Internacional de Crítics d'Art, el 1966; el Gran Premi de la Biennial de Gravat a Ljubljana, el 1967; el nomenament com a Membre de l'Academie der Künste de Berlín, el 1979; la Medalla d'Or de Belles Arts lliurada pel rei Joan Carles, el 1981; el premi de la Fundació Wolf de Jerusalem, juntament amb Marc Chagall, el 1982; la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya i el títol d'Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres concedit pel govern francès, l'any 1983; el Premi de la Pau

de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya, el 1984; el Prix National de Peinture del govern francès i el nomenament de membre de l'Acadèmia Reial de les Belles Arts d'Estocolm, el 1985; el títol de Commentateur de l'Ordre des Arts et des Lettres concedit pel govern francès i el de membre honorari de la Gesellschaft Bildener Künstler Österreichs de Viena, el 1988; el Premi Príncipe de Asturias de las Artes i el Praemium Imperiale de l'Associació Artística del Japó, el 1990; el nomenament de membre d'honor de la Royal Academy of Arts de Londres i de l'American Academy of Arts and Sciences de Cambridge, i la Medalla d'Or de la Ciutat de Barcelona, concedida per l'Ajuntament de la Ciutat el 1992.

També algunes universitats han volgut sumar-se al reconeixement dels seus mèrits artístics incloent-lo en la nòmina dels seus doctors *honoris causa*: el Royal College of Art de Londres, la Universitat de Barcelona, la de les Illes Balears i la de Glasgow han precedit la Universitat Rovira i Virgili en aquesta designació.

Però pintar no és per a Antoni Tàpies un divertiment ni una forma de copiar bellament la realitat. Pintar és una manera de reflexionar sobre la vida que es vol comunicar amb l'espectador a través del metallenguatge de les xifres, símbols i signes. Per a això la gent ha d'ésser apta per a rebre el missatge, ha d'haver estat preparada, se l'ha d'haver ensenyat a despertar la seva sensibilitat per tal d'ésser capaç d'adquirir el coneixement de l'objecte cognoscible. A través de la pintura creu poder desenvolupar les potencialitats que hi ha en tot ésser humà i, d'aquesta manera, encara que soni a utòpic, arribar a canviar el món i redimir la humanitat de la decadència en què es troba sumida. La seva vocació pedagògica, el seu desig d'assolir el veritable èxit d'ésser entès perquè tothom pugui treure profit de la seva obra -"Sempre m'he amoïnat per ser escoltat. En tot allò que emprenc (...), em vull fer escoltar", dirà el mateix artista-, el porten a complementar la seva comunicació mitjançant la pintura i l'escultura amb la paraula escrita dels seus llibres traduïts a diverses llengües, dels seus articles a la premsa o dels seus textos curts sobre Miró, Picasso, Hans Arp, Saura i alguns artistes joves com Broto, Grau o Tena.

Pintura i paraula constitueixen per a ell una perfecta simbiosi: si en l'obra pictòrica hi és present la paraula, en l'obra literària també té cabuda la imatge. Poesia i pintura s'apropen en les seves il·lustracions de llibres, la majoria poètics, d'Alberti, Gimferrer, Takiguchi i, sobretot, del seu amic Joan Brossa, amb qui, juntament amb Modest Cuixart, Joan Ponç, Arnau Puig i Joan Josep Tharrats, fundà l'any 1948 el moviment artístic literari Dau al Set.

El llibre, servador de la paraula escrita, és per a Antoni Tàpies un símbol de la saviesa, el qual es troba present en la seva obra pictòrica i escultòrica. En els llibres, segons ell, hi ha grans veritats tancades: "No es pot parlar de veritats eternes, no n'hi ha. Però els llibres d'espiritualitat, Lull o els mestres orientals, inclouen principis més estables que, per a l'existència humana, segueixen vigents. Han estat oblidats fins i tot per les forces de la societat que els haurien de tenir més presents: els filòsofs, els científics, tots ells agafats per corrents de pensaments positivistes i materialistes provinents del segle passat. Crec

que ara cal esforçar-se per recuperar els valors. No es pot viure més en un estat de nihilisme negatiu. Es pot assumir com feia Nietzsche un nihilisme crític, però no es pot continuar negant-ho tot. La presència del llibre en la meua obra vol dir "alerta!" a la gent... hi ha coses que s'han de respectar". Així s'expressava Antoni Tàpies el març de 1990.

La biblioteca és una part essencial de la seva Fundació inaugurada el juny de 1990, al bell mig de l'Eixample barceloní, i coronada amb l'obra de dimensions més monumentals creada per l'artista: *Núvol i cadira*. A la secció dedicada a l'art modern i contemporani s'hi afegeix la destinada a l'art i el pensament orientals. Així, l'edifici de Domènech i Montaner ha esdevingut un santuari de la saviesa obert a tots aquells que vulguin educar i cultivar el costat dret del cervell, el dels sentiments espirituals i dels grans valors.

Però darrere de tota aquesta activitat creadora suava resumida i sintetitzada, hi ha l'home, Antoni Tàpies i Puig, que nasqué un 13 de desembre de 1923 en el si d'una família benestant de Barcelona. El seu pare era advocat i el seu avi matern estava vinculat als llibres i a la política. Això li permeté des de petit entrar en contacte amb el món cultural barceloní. La seva educació fou confiada, com corresponia a un fill de la burgesia catalana, a les monges del Loreto primer, a l'Escola alemanya després, i finalment als Escolapis de Balmes. Les experiències viscudes durant els seus anys d'estudiant, la Guerra Civil i la seva naturalesa malaltissa deixaran una forta empremta en el jove Tàpies. Durant la seva estada al sanatori, es planteja molt seriosament les qüestions sobre la religió i sobre l'actitud de l'Església davant el progrés i les injustícies socials sense resposta. El resultat és que perd la fe. Es declararà agnòstic, però a la vegada profundament místic i filòsof. La seva mística no serà teològica, sinó antropològica, patrimoni de la humanitat i no d'una religió determinada. "No sé si pintar se'n pot dir resar: en tot cas, és una meditació constant sobre la naturalesa humana, sobre el que som i sobre el nostre viatge pel món", són paraules seves. Sent una especial fascinació per Ramon LLull i la seva combinatòria de les més diverses branques del saber. S'interessa per la filosofia oriental (vedanta, ioga, tantrisme, budisme i zen), pels presocràtics, pel cinema mut i les pel·lícules de Bergman, per la música de Wagner i pels textos de divulgació científica que escrivien els deixebles d'Einstein. "Sóc optimista, perquè les lectures que faig de coses de ciència -que és la meua debilitat- han deixat sense força la teoria que deia que hi havia homes de dues menes, els eminentment científics o els eminentment espirituals. Ara s'ha comprovat que cadascun de nosaltres té dos hemisferis al cervell. A l'esquerra hi tenim la part més ordenada, la que ens dóna el llenguatge i la raó. La part dreta ens dóna una visió del món més global, influeix sobre les coses emotives i finalment sobre els mecanismes de l'art.", manifestarà el juny de 1990.

L'any 1954 es casa amb Teresa Barba i Fàbregas, la qual esdevindrà la seva salvació, el centre de la seva existència, la transformació de la seva vida, la companya ideal, el just equilibri i la necessària part organitzativa.

Defensor acèrrim dels drets humans i de la llibertat en majúscules, manifesta una actitud obertament contrària al feixisme i al règim del general Franco, malgrat que aquest intentés utilitzar-lo com a element de propaganda exterior. El 1951 fa la sèrie política *Histoire Naturelle*, en què inclou un retrat del *Führer* i satiritza el feixisme. Són els anys d'influència marxista que el portaran a apropar-se al PSUC.

Però això no l'impedirà valorar negativament els artistes comunistes que li semblen dolents o criticar el dirigisme cultural de l'estalinisme o de qualsevol altre sistema, sigui de dretes o d'esquerres.

Compromès amb la lluita política per la democràcia, assistí a l'acte de constitució del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona, el dia 9 de març de 1966, a la sala d'actes dels Caputxins de Sarrià, juntament amb Salvador Espriu, Jordi Rubió i Balaguer, Joan Oliver, Agustín García Calvo, Manuel Sacristán i més de cinc-cents estudiants, professors, artistes i intel·lectuals. Assetjats per la policia, intentà negociar en companyia de Jordi Rubió, Antoni de Moragas i Salvador Espriu la sortida de tots els reunits. La temptativa fracassà i el setge es perllongà fins que la policia hi entrà de forma violenta dos dies després. Traslladat als calabossos de *Jefatura*, hi restà confinat setanta-dues hores i fou sancionat amb una multa de 200.000 pessetes. Per pagar les sancions imposades a tots els intel·lectuals i professors detinguts, s'organitzà a corre-cuita una subhasta a París amb obres donades per diferents artistes, entre els quals hi havia també el mateix Antoni Tàpies. La Caputxinada, nom amb què fou conegut popularment el setge suara esmentat, representà "el primer cop polític ben donat contra el règim", en paraules del provincial dels caputxins, i el començament de la revolució a la Universitat, dos anys abans del maig del seixanta-vuit. *Tres escambres* o *Pila de plats* són obres que fan referència a aquest esdeveniment.

Quatre anys després, el desembre de 1970, assisteix en companyia de la seva dona i de Joan Miró a la *tancada* d'intel·lectuals i artistes, els quals es congregaren a Montserrat preocupats pel previsible desenllaç del procés de Burgos i en solidaritat amb el poble basc. Aquesta vegada hagué d'abandonar la reunió abans que la guàrdia civil assetgés el monestir.

Col·laborà també amb cartells i litografies en la lluita antifranquista i l'any 1974, arran de l'execució de Salvador Puig i Antich, pintà un quadre en homenatge seu.

Finalment, cal remarcar que Antoni Tàpies és un català convençut, que declara obertament que la seva llengua és el català i que li agradaria tenir passaport català. La seva obra està plena de catalanitat i de senyeres, de reivindicació de la llibertat i d'autonomia del poble català. El Montseny, els barris de Barcelona, l'Hospitalet, Catalunya tota han estat la seva font d'inspiració. No s'amaga de dir que la seva pintura és com és, perquè és català. Serveixin d'exemple *L'esperit català*, la sèrie d'aiguatintes *suite catalana*, *l'Onze de Setembre*, *Sardana*, el cartell del Mil·lenari, el mural per a l'antic saló Màdico Susany de la Generalitat que ara porta el seu nom i molt especialment *Inscripcions i quatre barres damunt xarpellera* en què, dominat tot el conjunt per les quatre

barres vermelles, es poden llegir les paraules "Visca Catalunya", "Llibertat" i els noms dels principals homes de Catalunya, des de Ramon Llull fins a Lluís Companys, barrejats amb els d'algunes institucions nostres -Corts, Usatges- i el de Ripoll, bressol de Catalunya.

Antoni Tàpies és un català universal que ha volgut unir la seva A d'Antoni i la seva T de Tàpies i Teresa a la a que marca l'inici de la Universitat Rovira i Virgili amb una decidida vocació universal i a la T de Tarragona en l'emblema creat amb extraordinària generositat, en la qual tampoc falta la creu, la creu símbol de la cruïlla "on es troben moltes coses que semblen oposades -l'esperit i la matèria, el cos i l'ànima, el dalt i el baix, les coordenades de l'espai...-, de la lluita constant entre la tesi i l'antítesi i en què estem sempre".

Rector Magnifice, Excellentissimi. Domini Antonii Tàpies Puig uitam et operam, ut potui, explanavi. Satis tamen uideor dixisse ut ob magna eius merita tua auctoritate ei praemia tribuantur. Rogo igitur, Rector Magnifice, uti clarissimum uirum Antonium Tàpies Puig, Honoris Causa, Doctorem creare et nostrae studiorum Uniuersitati adnumerare digneris.